

**Karol Myśliwiec, Franciszek
Pawlicki, Tomasz Herbich, Krzysztof
Kamiński, Grzegorz Wyrzykowski**

**Sakkara. Nekropola starożytnego
Memfis**

Informator Archeologiczny : badania 22, 157-158

1988

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DEIR EL-BAHARI
Świątynia Totmesa III

Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej UW w Kairze PP Pracownia Konserwacji Zabytków

Badaniami kierowała doc.dr hab Jadwiga Lipińska a w skład misji wchodził: mgr mgr Joanna Aksami, Monika Dolińska, Joanna Wiercińska (wszystkie z Muzeum Narodowego w Warszawie), Mirosław Barwik (Zakład Archeologii Śródziemnomorskiej PAN) dr hab inż. arch. Stanisław Medeksza (Politechnika Wroclawska) oraz konserwatorzy: dr inż. Józef Adamowski, p.p. Leon Bartnik, Stefan Miszczak i Edward Tarkowski (wszyscy PKZ). Prace prowadzono w okresie od 29 listopada 1986 do 16 kwietnia 1987.

Prace egipsologiczne koncentrowały się na rekonstrukcji reliefowej dekoracji ścian świątyni oraz rekonstrukcji architravów i kolumn. Głównym rezultatem tych badań była niemal pełna rekonstrukcja scen z zachodniej ściany sanktuarium. W jej skład weszły następujące, wcześniej zestawione przedstawienia: Totmes obejmowany przez Amona (dwie takie sceny), Ceremonie bs-nsw z udziałem bogów Atuma i Montu oraz scena koronacji przed obliczem Wielkiej Dziewiatki Bogów. Ustalono także, że w zachodniej ścianie znajdowały się dwie nie dekorowane nisze, w których mieściły się niegdyś ozrylckie posągi Totmesa III.

W ciągu sezonu usunięto hałdy z poprzednich sezonów wykopalsk oraz kontynuowano oczyszczanie terenu świątyni z gruzu. W trakcie tych prac odnaleziono wiele fragmentów dekoracji reliefowej. Niektóre z nich stanowią uzupełnienie do wcześniej zestawionych scen.

Prace konserwatorskie koncentrowały się na zabezpieczaniu i odsalaniu odnalezionych fragmentów reliefów. Zespół konserwatorów przeprowadził też rekonstrukcję trzech bloków z głównego sanktuarium świątyni. Na terenie świątyni zrekonstruowano dwie bazy kolumn oraz zabezpieczono bęben kolumny i zachowane fragmenty posadzki.

Prace będą kontynuowane.

DEIR EL-BAHARI
Świątynia Hatazepsut

Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej UW w Kairze PP Pracownia Konserwacji Zabytków

Prace dokumentacyjne, konserwatorskie i rekonstrukcyjne były prowadzone przez ekipę PP PKZ pod kierunkiem dr inż. arch. Zygmunta Wysockiego w składzie: Mgr inż. Waldemar Poloczanin, mgr inż. Adam Stefanowicz (architekt), Wincenty Surzyn (technik kamieniarz), Kazimierz Bielenia (elektryk). Nadzór merytoryczny zapewniał zespół egipsologów w składzie: dr dr Janusz Karkowski (kierownik), Zbigniew Szafrański, Maciej Witkowski, mgr Krystyna Polaczek oraz Zośka Lotholz (rysownicza). Prace trwały od 22.10.1986 do 31.03 1987.

Na górnym dziedzińcu świątyni prowadzono prace rekonstrukcyjne. Ustawiono 7 baz kolumn i rozpoczęto dopasowywanie trzonów kolumn. Dokonano rekonstrukcji ściany wschodniej dziedzińca - ustawiono 67 oryginalnych bloków i fragmentów. Dalszych 10 bloków ustawiono w ścianie północnej. Przeprowadzono też wykopy sondażowe przy południowej ścianie dziedzińca, by sprawdzić sposób fundamentowania ścian. Okazało się, że fundament tworzą dwie niezależne ściany sięgające przez nasyp tarasu do skały rodzimej o 4 m niżej.

Trwały prace przy górnym portyku. Prowadzono dopasowywanie trzonów kolumn oraz osadzono na pierwotnych pozycjach 6 fragmentów filarów. Odrestaurowano też górną ścianę odsłaniającą górny portyk od północy. Włązało się to z usunięciem wielu ton osypiska i zwłazłej skały i wypełnieniem przestrzeni między ścianą skalną a murem lamany kamieniem na zaprawie. Wykonano prace zabezpieczające współczesnej kolumnadzie środkowego tarasu i w północnej kaplicy Amona.

Prace dokumentacyjne obejmowały dekorację reliefową zagrożoną zawałaniem ściany w północnej kolumnadzie środkowego tarasu oraz północnej kaplicy Amona. Trwały prace nad rekonstrukcją dekoracji południowej ściany górnego dziedzińca i w lapidarium.

Badania będą kontynuowane.

SAKKARA
Nekropola starożytnego
Memfis

Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej UW w Kairze

Badaniami kierował prof. dr Karol Myśliwiec (ZAS PAN) - kierownik wykopalsk, dr Franciszek Pawlicki (Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej UW, Kair), mgr Tomasz Herbich (II IKM PAN), inż Krzy-

sztof Kamiński - architekt, Grzegorz Wyrzykowski - fotograf. Pierwszy sezon prac (16.04. - 17.05.1987)

Na obszarze położonym na zachód od piramidy Dżosera i na południe od grobowca Ptahhotepa przeprowadzono badania geofizyczne, a następnie wykonano trzy sondáže wielkości 5m x 5m. W pierwszym z nich, położonym na osi piramidy, odsłonięto mur o prostej konstrukcji, złożony z wapiennych ciosów nierównej wielkości, połączonych zaprawą mułową, biegnący na osi N - S równoległe do boku piramidy. Jest to konstrukcja wczesnego okresu dynastycznego, prawdopodobnie koniec II lub początek III dynastii. Na głębokości ok. 2m po obydwu stronach muru natrafiono na cielec w postaci zntwielowanej skały. Po stronie wschodniej muru cielec przykrywa grubą warstwę płasku, a po stronie zachodniej - usypisko nie dekorowanych ciosów wapiennych, wśród których znaleziono fragmenty fajansowych płytek koloru niebieskiego - identycznych jak te, które tworzą dekorację ścian w podziemnych pomieszczeniach kompleksu grobowego Dżosera. W calcu na wschód od muru odsłonięto pochówek Okresu Późnego z dobrze zachowanym kartonazem osoby pięci żeńskiej niskiego wzrostu. Grób ma kształt antropoidalnego wyźłobienia w skale, znacznie większego niż złożony w nim kartonaz, przykrytego plecionką i obłożonego kamieniami. Twarz kartonazu jest pozłacana, a cały korpus pokryty wielobarwnym malowidłem. W górnych warstwach sondazu - proste pochówki zmumifikowanych ciał z okresu późnodynastycznego oraz znaczna ilość ceramiki Staroego Państwa.

Sondaż nr II, położony w północno - wschodniej części badanego terenu, pozwolił odsłonić tuż pod powierzchnią ziemi wejście do dziesiątku szybów grobowych różnej wielkości i kształtu. W największym z nich został znaleziony drewniany model łodzi, a na jego ścianie fragment formuły ofiarnej z okresu Staroego Państwa. Inny ma szereg równoległych wyźłobień w dwu przeciwnych ścianach, co wskazuje na istnienie tam niegdys konstrukcji drewnianej o charakterze drabiny, prowadzącej głęboko w dół. W bocznych ścianach rozległego szybu położonego w południowo - zachodnim narożniku sondazu odkryliśmy wejście do dwu podziemnych galerii wykutych w skale i wypełnionych piaskiem do znacznej wysokości. Na powierzchni płasku stwierdzono dużą ilość wtórnych pochówków porożrywanych i częściowo popalonych mumii, a także fragmenty takich samych kartonazów jak kartonaz zachowany w całości w sondazu nr I. Teren ten zawiera więc podziemne groby z różnych okresów, przede wszystkim Staroego Państwa i Okresu Późnego.

W sondazu III, położonym w południowo - zachodniej części badanego terenu, odkryto wejście do dużego szybu grobowego okresu Staroego Państwa o podobnej konstrukcji jak szyby przy grobie Ptahhotepa. Jest on częściowo wykuty w skale, częściowo zaś obudowany blokami kamiennymi.

Badania te pozwoliły stwierdzić, że wbrew dotychczasowym przypuszczeniom teren położony na zachód od piramidy Dżosera jest częścią nekropolii zawierającą wiele grobów z różnych okresów epoki faraonkiej.

CHABUR TELL DJASSA
AL-GHARBI TELL ABU HAFUR

Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej UW w Katrze

Badania prowadzili: dr Marta Krogulska (kierownik misji), dr Piotr Bieliński, mgr Franciszek Marek Stępniewski, brali w nich udział także studenci: Dagmara Wielgosz i Leszek Tłako (wszyscy z UW). Pierwszy sezon ratowniczych badań wykopaliskowych na Tell Djassa al-Gharbi od 5.04 do 9.06.1988 na Tell Abu Hafur od 8.05 do 9.06.1988 roku.

1. TELL DJASSA AL-GHARBI

Założono jeden wykop o wymiarach 35 x 5 m, schodzący stopniami po stoku tellu. W wykopie stwierdzono obecność czterech warstw kulturowych z okresu wczesnodynastycznego (III. tys. p.n.e.).

Warstwa I, na którą składały się dwa poziomye budowlane, zawierała pozostałości budowli z cegły mułowej z zachowanymi, leżącymi jedna na drugiej posadzkami z gliny, ubitej ziemi i bitumu i licznymi basenami, wyprawionymi gipsową zaprawą. W poziomie wyższym zachował się mur grubości ok. 1 m, (dwa rzędy cegieł) oraz dwa cieńsze mury działowe, tworzące niewielkie pomieszczenie. Opisana budowla powtarza plan konstrukcji odsłoniętych w niższym poziomie. Z warstwy tej pochodzą liczne znaleziska ceramiczne (dzbany i puchary) i odlana z ołowiu figurka nagiej kobiety.

Warstwa II zawierała tylko groby (ok. 1.4 m.) mur z cegły suszonej, bez innych pozostałości architektonicznych.

Warstwa III, o miąższości ok. 7 m., zawierała pozostałości budowli oficjalnej (reprezentacyjnej), stojącej na dwóch wysokich tarasach. Dolna miał 1.6 m. wysokości i ok. 3.9 m. szerokości, zaś górny był wysoki na 3 m. Szerokość górnego tarasu od jego krawędzi do zewnętrznej ściany stojącego na nim budynku wynosiła 6.3 m. Odsłonięte fragmenty murów tej budowli mają ok. 2 m. szerokości, ale poza dwoma wąskimi (ok. 1.3 m.) pomieszczeniami nie udało się